

וביאור זה גם כן יתבאר לך מתחילת פירוש השמע וזולתו (תיקון כט, 323-324).

בהערות מסביר אבן תיבון ביאור זה של הרמב"ם:

האפשרות והכח מחו<ברים> יחד ולא יסור היות האפשרות בחמר הרא<שון> וכל מה שיהיה ממנו לעולם. פי[רוש] המע[תיק]: האפשרות והכח אחד וכו' הוא להשיבה אל אמרו "כי האפשרות" ולא אמר "כי הכח" (כ"י ה, 97).¹³⁴

עם זאת ראוי להזכיר, שאיגרתו של הרמב"ם הייתה תשובה רק על המכתבים הראשונים של אבן תיבון. אף על פי שיתכן שהרמב"ם כתב עוד מכתבים למתרגם ואלה לא הגיעו לידינו אפשר לומר בוודאות, על סמך עדותו של אבן תיבון בפ"ק ("ושבו כתבי ריקם"), שלפחות בחלקן לא זכו שאלותיו לתשובה.

מהעדות על תרגומו לאיגרת הרמב"ם בכ"י וירונה אנו למדים, שאבן תיבון רשם נוסחים משוערים בגיליון. בנוגע למשפט "וכן אליהו בהר הכרמל בפני אנשים מועטים [וכדילך אליהו בהר הכרמל פי נזר מן אלנאס]" (ב, לה, שכה / 260) הוא מציין:

ובפרק ל"ה מקום: "בהשפטו עם האנשים" וכתבנו מחוץ: "בפני אנשים מועטים",¹³⁵ וכן כתב הרב, והעבירו קולמוס על שאר הנסחאות.¹³⁶

נראה אפוא שבמקום זה היה המשפט בטופסו הערבי משובש.¹³⁷ הוא אמנם תרגמו מילולית, אך הרגיש בשיבוש ומשום כך רשם מספר חילופי נוסח לתרגומו על גיליון כתב היד וביניהם אף את הנוסח שאישר הרמב"ם בתשובתו. מדוגמה זו מתברר גם, שאחרי קבלת תשובתו של הרמב"ם מחק אבן תיבון את מה שכתב בגיליון; דבר זה עשוי להסביר, מדוע על פי רוב לא השאירו השאלות הנידונות באיגרת עקבות בהעדותיו על המורה. לכן יש סבירות מסוימת בהנחה ששאלות שאבן תיבון לא קיבל עליהן תשובה אכן קשורות להתהוותן של הערות, וזאת במיוחד כאשר לא הצליח לבדד את ספקותיו בדרך אחרת מאוחר יותר. לפני שנעבור לדוגמאות המחזקות הנחה זו, ראוי לציין פרט נוסף שאנו למדים מכ"י וירונה, והוא שאבן תיבון אכן העיר על המקומות הבעייתיים בעיניו, וביקש מן הרמב"ם להגיחם. למשל:

בפרק ה"י: כתבנו: "רוצה לומר שמידת מינו תמיד" וכתבתי על מינו "ספק"¹³⁸ כי לא היה בספר והרב כתב שם מינו.¹³⁹

נראה שכאן חסרה בטופס הערבי המילה "נועה", שתדגומה "מינו". אבן תיבון השלים אותה בהרגישו בשיבוש, אך העיר עליה שהיא מוטלת בספק, עד שהרמב"ם אישר

134 השאלה הייתה, כנראה, מדוע הרמב"ם עובר מן המונח "כח" ("כי כל מה שהוא בכח") למונח "אפשרות" ("כי האפשרות") בהקדמה הנידונה.

135 בכתב היד "מעוטים".

136 זנה תרצ"ט, 318, מס' כא. במהדורת אבן שמואל ב, לה (שכה) "בפני אנשים מועטים".

137 במהדורת קאפח מוזכר "נפר" כחילוף נוסח ל"נזר" בשני כתבי יד (קאפח תשל"ב, II, תא, חילוף נוסח מס' 7). מפורש זה באה המילה "נפרה", שאחת ממשמעויותיה שיפוט של שופט.

138 אצל זנה "ספר", אך דאה שילת תשמ"ח, תקלח, הערה 35.

139 זנה תרצ"ט, 316, מס' יא. במהדורת אבן שמואל ב, י (רלו) "רצוני לומר שמידת מינו תמיד".

את השערתו. לאור הערה זו בכ"י וירונה ניתן לנסח השערה בקשר להערה על קטע במוה"נ ג, מז (תקנד 8-15). בקטע זה הבחין אבן תיבון בסתירה לכאורה, והוא מציע ליישב אותה בעזרת שלושה תיקונים. בכ"י ק תיקונים אלה מופיעים בגיליון כדלהלן:

מונק-יואל, 436	אבן שמואל, תקנד	גיליון כ"י ק, 2278
וכלמא כאנת אלטומאה אכת'ר וג'ודא כאן אלטהר מנהא	וכל אשר תהיה הטומאה יותר נמצאת תהיה הטהרה ממנה יותר כבדה וזמנה יותר ארוך. ההתאהל עם המתים וכל שכן הקרובים והשכנים היא יותר נמצאת מכל טומאה ואין לה טהרה אלא עם אפר פרה עם רוחק מציאותה ואחר שבעת ימים. והזיבות והנדות יותר ממגע טמא מפני זה צריכים שבעת ימים ואשר יגע בהם יום אחד ולא תשלם טהרת זב וזבה ויולדת אלא בקרבן מפני שהוא מעט מציאות מן הנדות.	ס' מעטה המציאות
אעסר ואבעד זמאנא מסאקפה' אלמאות ובכ'אצה אלאקארב ואלג'יראן הי אכת'ר וג'ודא מן כל טומאה פלא טהר מנהא אלא באפר הפרה בשד'וד' וג'ודה ובעד סבעא איאם. ואליזבות ואלנדות אכת'ר וג'ודא מן מלאמסה' טמא פלד'לך יחתאג' ד'לך שבעת ימים ואלד'י ידנו בהם יומא ואחדא. ולא יכמל טהר זב וזבה ויולדת אלא בקרבן לאן ד'לך אקל וקועא מן אלנדות.		ס' ימעט מציאותה
		ס' יותר מעט

סביר לדעתי לפרש את ס' כאן כקיצור של "ספק". הווי אומר: בהתחלה רשם אבן תיבון את הנוסח הנכון לדידו בגיליון, סימן אותו כמסופק ופנה אל הרמב"ם בשאלה על אתר. הערתו על הקטע מסבירה את הגיון תיקוניו:

דברי המעתיק: נראה בכאן טעות בספר אשר חברתי ממנו ואולי הייתה שגגה מן המחבר וטרדת מחשבה, כי לפי שהשלים דבריו בנדות וזבות ולפי הענינים בעצמם נראה שהמעט מציאות תכבד טהרתו ותרחק טהרתו ורוב המציאות תקל טהרתו ותקרב, ו"לא ידענא מה אדון בהון" נמשך הטעות בשלושה מקומות (כ"י פ, 90א).

הסתירה לכאורה היא אפוא בין (א) הכלל שהרמב"ם קובע בתחילת הקטע – הטהרה כבדה יותר ככל שהטומאה תדירה יותר – לבין (ב) הדוגמה בסוף הקטע שעל פיה טהרת "זב וזבה ויולדת" מחייבת "קרבן" מכיוון שטומאה זו נדירה יותר מטומאת הנידות.¹⁴⁰ אבן תיבון החליט ליישב סתירה זו על ידי תיקון הכלל ושתי הדוגמאות

140 השווה את הסברו של אפודי, אשר הכיר את הערתו של אבן תיבון: "מפני שהוא מעט מציאות מן הנדות. לפי לשון זה יראה כי כל טומאה שמעט מציאותה תהיה טהרתה יותר רחוקה, ולמעלה כתב הרב וכל אשר תהיה הטומאה יותר נמצאת תהיה הטהרה ממנה יותר כבדה, והיה זה סותר לזה, וכבר השיג זה רבי שמואל ק' תבון ז"ל, לכן תקן הרב הנוכר ללשון הנוכר ראשון כך, וכל אשר תהיה הטומאה יותר מעטה המציאות יהיה הטהרה ממנה יותר כבדה" (נט ע"ב, אות ה). אפודי נראה כמסכים עם אבן תיבון, ואילו שם טוב מתרץ את קביעת הרמב"ם: "אם היה טומאת הנדות מביא קרבן היה ראוי שיהיה לכל אשה כבשים רבים או עושר רב; כדי להקל מעליה לרוב

הראשונות. מעניין לציין שתיקוניו אמנם מופיעים אף בכתבי יד אחרים, אך בהם אינם פותחים ב"סופק" אלא מוצגים כ"תקון המעתיק".¹⁴¹ ייתכן מאוד אם כן, שאבן תיבון לא קיבל תשובה מן הרמב"ם על שאלתו, אך החליט להשאיר את הנוסח הנכון לדעתו בגיליון כהצעת תיקון של המעתיק. חיזוק לאפשרות זו נמצא בנוסח שני מאותה ההערה על אתר:

דברי המעתיק[ק]: נראה כאן טעות[ת] בספרים לפי שהשלים דבריו בנדות וזיבות וכפי הענינים בעצמם. שהמעט מציאות תכבד טהרתו ותרחק ורוב המציאות תקל טהרתו ותקרב ו"לא ידענא מאי אדון בה" [בבלי, בבא בתרא קנב ע"א] כי נמשך הטעות[ת] בשלש מקומות[ת], ומה שתיקנתי הוא הנראה (כ"י ה, 39א).

נראה שאפשר להסיק מגרסה זו שאבן תיבון בדק מאוחר יותר טפסים נוספים מהמקור, שכן הוא מדווח כאן על "ספרים" ולא על ה"ספר אשר חברתי ממנו". בגוף ההערה חסרה הזכרת ה"שגגה" ו"טרדת המחשבה" כהסבר לטעות לכאורה; הזכרה מעין זו אפיינית לסגנון ההערות בכ"י וירונה, שהיו בלתי רשמיות ונועדו לחכמי הקהילה בלבד.¹⁴² בסוף ההערה מציין אבן תיבון את הנוסחים החלופיים כתיקונים משלו. ראוי להוסיף, שגרסתה השנייה של ההערה היא גרסתה הנפוצה. נתונים אלה מצביעים לדעתי על כך שהגרסה השנייה היא גרסה מאוחרת יותר, בסגנון רשמי יותר, ונכתבה אחרי שלא נתקבלה תשובה מן הרמב"ם ואחרי בדיקת טפסים נוספים שאישדו שהנוסח המוטעה בעיני אבן תיבון היה אכן נוסח המקור ולא טעות סופר; כמו כן ייתכן שבמקביל שינה אבן תיבון את הצעות הנוסח בגיליון מהשערות מסופקות, המחכות לאישור מן המחבר, לתיקונים שמציע המעתיק ביזמתו. ביחס להערה נוספת ניתן לשער על סמך כ"י וירונה שהיא קשורה להתכתבותו של אבן תיבון עם הרמב"ם. הערה זו היא הצעת תוספת להקדמה הרביעית בחלק ב:

מציאותה לא צוה אותם בקרבן" (נט ע"ב). מונק 1856-1866, III, 389, הערה 2 מסכים עם שם טוב נגד אבן תיבון ואפורי.

141 אף כ"תקון המעתיק". ייתכן שהוזה שיבוש, כי ה"מעתיק" אינו מופיע כחילוף נוסח ל"מעתיק" בשום הערה אחרת. אך ראה פמ"ז, 18: שם אבן תיבון מבקש ש"יתקן המעתיק" מקומות במורה ש"נמלטו" ממנו כשהכניס שינויים מסוימים.

142 ההערות על טרדת המחשבה וכדומה אינן מפגינות כבוד מיוחד כלפי הרמב"ם, אך זנה ניסה להפוך אותן לתכונה חיובית: כ"י וירונה מכיל הערות "שיש בהן כדי להעשיר את תמונתו הגאונית של הרמב"ם בקו אחד שלא קיינו לו. פיזור הנפש של 'גאוני הרוח' היה למשל, וכמה בדיחות יפות נאמרו על זה. ובכל זאת כמדומני שעד עכשיו לא העיז שום חוקר לגלות ברמב"ם את הסימן הגאוני הזה, אדרבה כולם מדגישים, שכל גאוניותו קיימת בחוש הסדר ובדייקנות הקפדנית. וראה, שמואל י' תבון מגלה לנו סוד שגם הקו הזה לא היה הרמב"ם חסר. 'זוה מורה', הוא אומר, 'על טוהר לבבו ופיזור רעיוניו' (זנה תרצ"ט, 150). דומני שתיאור זה של זנה אינו מתאים לרוח דברי אבן תיבון; מובאת לקוחה מן התיקון מס' ט, ומתברר שבגוף האגרת הנוסח שונה במקצת: 'זוה מורה על טהרת לבבו והתפוזר רעיוניו' (316). והנה אבן תיבון אינו מדבר בשום מקום אחר על 'טהרת לבבו' של הרמב"ם, אך בתיקון מס' י, למשל, הוא משער ש"טרדת לבבו העלים ממנו [...]"; ובסוף אותו תיקון: "[...] זהו מטרדתו" (321). ציון "טרדת לבבו" מתאימה כמובן לציון "טרדת המחשבה" שראינו בהערה הנידונה. על סמך נתונים אלה נראה לי ברור שיש לתקן במקום המובא אצל זנה את "טהרת לבבו" ל"טרדת לבבו".

אבן תיבון ש 262³⁸⁴

הערבי הוא "יום³⁸⁵ טבין]עי", ופי[רוש] "היום הטבעי" והוא השבעה ימים טבעיים מפני שנת[שב]ן³⁸⁶ תחלה לזמן ואינם כי אם שבעה וחוזרים חלילה, והם רביע החדש ולהם מבוא גדול בעינינו הטבעיים, כו' ימים לחולה, והתוריים שמנה ימי מילה, וקראם הרב תוריים למה שהם במצוה ולא בטבע והמצוה בעבור חולשת הנער. שב"ת.

* * * *

מוה"נ ג, מז³⁸⁷

מונק-יואל 436, 12-18

וכלמא כאנת אלטומאה אכת'ר וג'ודא
כאן אלטהר מנהא אעסר ואבעד זמאנא
מסאקפה' אלאמואת ובכ'אצה' אלאקארב
ואלג'ידאן הי אכת'ר וג'ודא מן כל טומאה
פלא טהר מנהא אלא באפר הפרה בשד'וד
וג'ודה ובעד סבעה' איאם. ואליבות
ואלנדות אכת'ר וג'ודא מן מלאמסה' טמא
פלד'לך יחתאג' ד'לך שבעת ימים ואלד'י
ידנו בהם יומא ואחדא. ולא יכמל טהר זב
זובה ויולדת אלא בקרבן לאן ד'לך אקל
וקועא מן אלנדות.

אבן שמואל תקנד 8-15

וכל אשר תהיה הטומאה יותר נמצאת³⁸⁸
תהיה הטהרה ממנה יותר כבדה וזמנה
יותר ארוך. ההתאהל עם המתים וכל שכן
הקרובים והשכנים היא יותר נמצאת³⁸⁹
מכל טומאה ואין לה טהרה אלא עם
אפר פרה עם רוחק מציאותה ואחר
שבעת ימים. והזיבות והנדות יותר ממגע
טמא,³⁹⁰ מפני זה צריכים שבעת ימים;
ואשר יגע בהם יום אחד. ולא תשלם
טהרת זב וזבה ויולדת אלא בקרבן מפני
שהוא מעט מציאות מן הנדות [...].

384 בכ" ה יש שני ביאורים (166א, 230א) ובכ" ל ביאור אחד (119א-119ב), אשר דנים בקטע המורה
הנידון בהערותו של אבן תיבון ואף בנושאים המופיעים בהערה עצמה. היחס בין שלושת הביאורים
ויחסם להערה אינם ברורים כל צורךם. בשניים מוזכר שמו של אבן תיבון ונמתחת ביקורת על
תרגומו ל"אלילים אלטבעי" כ"היום השמש", ומכאן ברור שלא מדובר בגרסאות אנונימיות של
ההערה. בביאור השלישי, לעומת זאת, שמו אינו מוזכר.

385 בכתב היד "יובם".

386 זאת נראית לי הקריאה הסבירה ביותר של התיבה, ואולם אין היא הכרחית.

387 כתבי יד: דפקעני. (בכתבי יד הק נראה שההערה מתייחסת לשלושת התיקונים; בכ" ע ההערה
באה אחרי יועל הטהור יטמא [תקנה]). בגיליון: דפקנ. בתוך הטקסט: עי. אנונימית: נ.

388 חילופי נוסח: יותר נמצאת [בגיליון: ל"א מעט המציאות]; גז [בגיליון: ג"א: מעט המציאות]; מן | מעט
המציאות יותר נמצאת: ד | [בגיליון: מעט המציאות]; ק | יותר דבת המציאות: כ.

389 חילופי נוסח: יותר [בגיליון: ג' מעט: נ || יותר נמצאת] [בגיליון: ל"א מעט נמצאת: ג | [בגיליון: ג'א:
מעט מציאותה]; מ | [בגיליון: ל"א: מעט המציאות]; ז | [בגיליון: ימעט מציאותה]; ק | ירבה [בגיליון: ימעט
מציאותה: כ || יותר נמצאת מכל טומאה] ימעט מציאות מכל טומאה: ט.

390 חילופי נוסח: יותר ממגע טמא [יותר מעט ממגע טמאים: אטבג | [בגיליון כהשלמה: מעט]; גד | [יותר
מסומן; בגיליון כהשלמה: נמצאות]; מ | [יותר מסומן; בגיליון: ג' מעט: ז | [בגיליון: יותר מעט]; ק | יותר נמצאת
[בגיליון: מעט] ממגע טמאים: כ.

אבן תיבון³⁹¹

ק 278ב	ה 239א ³⁹²
ס' מעטה המציאות	[תקון המעתיק: מעטה המציאות] ³⁹³
ס' ימעט מציאותה	תקון [המעתיק]: ימעט ³⁹⁴ מציאותה
ס' יותר מעט.	[תקון המעתיק:] ³⁹⁵ יותר מעט.

391 ראה את דיוני בהערה זו בפרק השני, סעיף ה.

392 בכ"י ה חל בלבול הן בתיקונים והן במקומות שהתיקונים מתייחסים אליהם. הסיבה העיקרית לכך היא, שבהערתו אבן תיבון מזכיר "שלשה מקומות" שבהם הציע לתקן את נוסח המקור, אך ליד הקטע רשם ככל הנראה ארבעה תיקונים. התיקון הרביעי הוא אמנם בלתי תלוי בשלושת התיקונים הנידונים כאן, אך הופעתו בין התיקון הראשון לבין התיקון השני גרמה לבלבול בכ"י ה (וכן בכתבי יד ע'). תיקון "רביעי" זה מתייחס ל"התאהל עם המתים", ואציג אותו בהערה הבאה. הוא נתפס ככל הנראה בכתבי היד הנוכחים כאחד משלושת התיקונים שאליהם מתייחסת ההערה, ובכך הביא לדילוג על תיקון אחר. בכ"י ה הדבר גרם בנוסף לייחוס השגיו של שאר התיקונים ולשיבושים בנוסחם. להלן אסביר את השיבושים בכ"י ה: (א) המעיד דילג על התיקון הראשון שמתייחס ל"יותר נמצאת". (ב) התיקון ל"התאהל עם המתים", שאינו קשור לסוגיה, מיוחס ל"יותר נמצאת מכל טומאה". זה המקום שאליה אמור להתייחס התיקון השני. (ג) התיקון השני (הראשון שמופיע בכ"י ה) מתייחס ל"עם דוחק מציאותה". ייחוס זה שגוי, ומבוסס כנראה על הופעת המילה "מציאותה" במקום זה, שמשמנה בגוף הטקסט ושמופיעה גם בתיקון ("מעט מציאותה"). הטעות גם הביאה לשיבוש נוסח התיקון, שהוא, על פי כתבי יד קעי, "ימעט מציאותה"; וזאת מכיוון שבמקום השגיו השימוש בפועל לא היה מתאים. (ד) התיקון השלישי מיוחס למקום הנכון. אביא כאן את גרסת כ"י ה ללא תיקונים:

וכל אשר תהיה הטומאה יותר נמצאת תהיה הטהרה ממנה יותר כבדה וזמנה יותר ארוך. ההתאהל עם המתים וכל שכן הקרובים והשכנים היא יותר נמצאת מכל טומאה ואין לה טהרה אלא עם אפר פרה עם דוחק מציאותה ואחר שבעת ימים. והיזבות והנדות יותר ממגע טמא מפני זה צדיכים שבעת ימים ואשר יגע בהם יום אחד ולא תשלם טהרת זב וזבה ויולדת אלא בקרבן מפני שהוא מעט מציאות מן הנדות [...].

תקון המעתיק: "התאהל עם" שאין אדם מתאהל אלא עם המת.
תקן המעתיק: מעט מציאותה יותר מעט.

כתבי יד עי דילגו על התיקון השלישי. הם מביאים בגוף הטקסט את התיקון הראשון, את התיקון המתייחס ל"התאהל עם המתים" ואת התיקון השני. במקום התיקון השלישי מובא הנוסח ה"מתוקן" ללא ציון כלל: "וכל אשר תהיה הטומאה יותר נמצאת תיקון המעתיק: מעטה המציאות תהיה הטהרה ממנה יותר כבדה וזמנה יותר ארוך. ההתאהל עם המתים וכל שכן הקרובים והשכנים היא יותר נמצאת מכל טומאה תיקון המעתיק: התאהל עם המתים שאין דרך להתאהל רק עם הקרובים יותר נמצאת מכל טומאה תיקון המעתיק: ימעט מציאותה ואין לה טהרה אלא עם אפר פרה עם דוחק מציאותה ואחר שבעת ימים. והיזבות והנדות יותר מעט ממגע טמא [...]". הבלבול בתיקונים הביא כנראה לידי כך, שהמילים "יותר נמצאת מכל טומאה" מופיעות פעמיים. "תיקון המעתיק" הוא כנראה שיבוש מ"תיקון המעתיק", וזה המקום היחיד שבו נמסר חילוף נוסח זה. (אך דאע פמ"ז, 18: שם אבן תיבון מבקש ש"תיקון המעתיק" מקומות במורה ש"נמלטו" ממנו כשהניס שינויי נוסח מסוימים.)

393 תיקון זה חסר בכתב היד. ראה את הנימוקים להשלמה בהערה 393.

394 בכתב היד "מעט". ראה את הנימוק לתיקון בהערה 393.

395 סביר להניח שאבן תיבון ציין בשלושת המקומות שמדובר ב"תיקון המעתיק".

ה 239א

דברי המעתיק[ק]: נראה כאן טעות[ת]
בספרים לפי שהשלים דבריו בנדות
וזיבות וכפי הענינים בעצמם. שהמעט
מציאות תכבד טהרתו ותרחק ורוב
המציאות תקל טהרתו ותקרב ו"לא ידענא
מאי אדון בה" [בבלי, בבא בתרא קנב
ע"א] כי נמשך הטעות[ת] בשלש מקומות[ת],
ומה שתיקנתי הוא הנראה.

פ 90א

דברי המעתיק: נראה בכאן טעות בספר
אשר חברתי ממנו ואולי היתה שגגה מן
המחבר וטרדת מחשבה, כי לפי שהשלים
דבריו בנדות וזיבות ולפי הענינים בעצמם
נראה שהמעט מציאות תכבד טהרתו
ותרחק טהרתו ורוב המציאות תקל
טהרתו ותקרב, ו"לא ידענא מה אדון
בהון" נמשך הטעות בשלשה מקומות.

דברי המעתיק[י] אמ' שב"ת: ד | אמ' שמואל ב"ת: עי | לית: נ || בספרים... הנראה[ת] לית: ד || בספרים
בספר: ק | לית: עי || לפי[ת] כי לפי מה: קינ | כי מה: ע || וזיבות[ת] לית: ע || וכפין[ת] ולפי: קעינ || בעצמם
בעצמם נראה: קנ | בעיני ממראה: עי || ותרחק... ותקרב[ת] ותקרב: נ || תקל[ת] תהיה נקל: עי || ולא...
בה[ת] ולא ידענו מה אמרו בה: ק || בה[ת] מכי: עי || כי[ת] לית: עי || הטעו[ת] הטעות: ע || בשלש[ת] לשלש:
ע | לשלשה: י || ומה... הנראה[ת] לית: נ || הנראה[ת] הנראה לפי המכוון: עי

* * * *

מוה"נ ג, מז³⁹⁶

אבן שמואל תקנד 10-12

ההתאהל עם המתים³⁹⁷
וכל שכן הקדובים
והשכנים היא יותר נמצאת
מכל טומאה, ואין לה
טהרה אלא עם אפר פרה
עם רוחק מציאותה ואחר
שבעת ימים.

ר 109א

נשיאת המתים וכל שכן
הקדובים והשכנים היא
יותר נמצאת מכל טומאה,
ואין לה טהרה אלא באפר
הפרה עם רוחק מציאותה
ואחר שבעה ימים.

מונק-יואל 13-15, 436

מסאקפה' אלאמואת
ובכ'אצ'ה' אלאקארב
ואלג'יראן הי אכתי' וג'ודא
מן כל טומאה פלא טהר
מנהא אלא באפר הפרה
בשד'וד' וג'ודה ובעד
סבעה' איאם.

אבן תיבון ק 2278

תקון המעתיק: שאין אדם מתאהל אלא עם הקרובים[ת].

תקון המעתיק[ק] ס"א בהתאהל עם המת: נ || המעתיק[ת] המעתיק התאהל עם: ה | המעיין התאהל עם
המתים: עי || אדם מתאהל אלא[ת] דרך להתאהל רק: עינ || הקרובים[ת] המת: ה

* * * *

396 כתבי יד: הקעינ. בגיליון: הקנ. בתוך השקסט: עי. אנונימית: ג.

397 חילופי נוסח הקשורים לתיקונו של אבן תיבון: התאהל עם המתים[ת] נשיאת המתים: רצטמדפוהכח |
נשיאות המתים [ובגיליון: התאהל עם]: ג | כנשיאות המתים: זש | נשיאת המת: ק | ובגיליון: נ' בנשיאות; ס"א
בהתאהל עם המת שאין דרך להתאהל רק עם הקרובים: ג.